

Budapestre vonatkozó ujságcikkek

Szerző:

Cím: *A Nemzeti Színház aranykora*

Forrás:

Uj Nemzedék

Bp.
(Hely)

1922. D 12
(Idő)

(Köt. v. füz.) (Oldal)

Osztályozás

Tárgy

792

Hely

Nemzeti Színház

Idő

1880/1894

Személy

Helyszám

A Nemzeti Színház aranykora

Beszélgetés Tóth Imrével

— Az Uj Nemzedék tudósítójától. —

Szegény Nemzeti Színházunk megöregedett, inai gyengék, ha beszélnie kell többnyire köhögni kezd. Nem érdekes már a vén Nemzeti, ha szó esik róla, akkor emberöltővel korábbra gondolunk, arra, a nagyszerű intézetre, melynek még házát is lerombolták. A Nemzeti Színház aranykorának igazi hirmondója Tóth Imre, aki negyven évét töltötte első színházunknál, melynek ügyelője, főrendezője, majd igazgatója volt. Most a Színművészeti Akadémia igazgatója. Az Uránia épületében fogadott, hivatalos szobájában, melynek összes butorzata az igazgató ur íróasztala és két szék. A többi butort a színpadra hozták, a növendékek vizsgaelőadásához kell. Hellyel kínált meg. Mikor elmondtam, hogy a régi Nemzeti Színházról szeretnék elbeszélgetni, magabamberrülve, emlékei között válogatva kissé huzzódozva kezdte el a történetet:

— A „Tamás bácsi gunyhója” egyik próbáján Feleki összekulombözött Szigethy Józseffel. Azon vitatkoztak, hol állt a kérdéses jelenetben édesapám, a szerep első alakítója, Tóth József. Annyira összeveszték ezen, hogy Szigethy a rend ked-

vért új ember után nézett. Így került a színházhoz Paulay Ede, aki előzően a „szinitanoda” tanára volt. 1880-ban április elsején kezdte meg főrendezői működését. Néhány hónap múlva Szigethy halála után, már igazgatónak nevezték ki. Itt kezdődik a Nemzeti Színház aranykora.

— Mielőtt Paulay a Nemzetéhez fölt, előadások előtt kiálltunk a színház kapuja elé, a Kerepesi-útra és szomorúan néztük Ujházi-val, Vizvári-val s a többiekkel, hogyan tódul a közönség a Népszínházba. Paulay kész programot hozott, szíves munkához látott s néhány éves igazgatása után már százhusz műsordarabja és nagy közönsége volt a Nemzetinek. A rossz, hasznavehetetlen darabokat levette a műsorról, új darabokat hozott, oktatott, rendezett, még igazgatói szobájában is tanította a színészeket. Kikerekítette a klasszikus műsort, de különös gond volt a magyar szerzőkre is. Csíky Szigethy, Szigethy, a fia közül Bartók és Várdi, majd Herczeg Ferenc szerepelt leginkább. Ő hozta Ibsent is. Felejthetetlen előadása a Nemzeti Színháznak Nóra bemutatója, a címszerepben Márku-

Emiliával. Rankot Ujházi, Lindennét Helvey Laura, Güntheri Széchenyi adta, azóta se játszák Ibsent jobban.

— Előadásaira olyan kényes volt, hogy mikor a nagy Náday a „Demi monde” egyik előadásán megbotlott valamelyik nagy beszédében, másnap új főpróbát tartott a darabból, mely akkor már sorozatosan szerepelt a műsoron. Szigorú és pedáns volt. Nagy szeretettel dolgozott, ötleteket adott a színészeknek, figyelme minden részletre kiterjedt. Ilven instrukciókat adott: „Most leül az asztalhoz, megsimitja haját”. Már ebben kihozta *Az ember tragédiáj*. Egész igazgatása alatt csak akkor álltam idegesnek. Csakugyan nagy vállalkozás volt. Adámot Náday Imre, Évát Jászai Mari, Lucifert Gyenes játszotta. A próbák óriás gonddal folytak, de Paulaynak mégis kétségei voltak. A bemutatón azonban óriási sikert hozott. A paradicsomi jelenet után számtalanszor kitapsolták az igazgatót is, a művészeket is. Boldogan fordult hozzám, aki akkor ügyelője voltam: „Didi, nem lesz baj.” Sohasem volt boldogabb.

— Paulay, mint műfordító is nagy szolgálatokat tett. Figaró házasságát és a Szevillai borbélyt, melyet ő fordított, ma is igazítás nélkül használják színpadjaink, olyan színpadképes magyarsággal ké-

szültek. Minden kis szójátékot legnagyobb szeretettel ültetett át. Tőle származik az a híres „ha nem és nem hanem”. Ujházi, aki Bartólot adta, mikor Figaró vitatkozás közben így förmed rá: „Vissza fizetem az összeget, hanem öt nőül veszem”. Így folytatta a tréfát: „Megengedem, hogy a hanem nem ha nem, hanem hanem”.

— Sokat adott a színpad berendezésére is, előtte csak olyan butordarabokat és kellékeket használtak, melyekről csakugyan szó volt a darabban. Ha valami szekrényke volt az asztalon, akkor abból bizonyosan kivettek valamit. Paulay rendezte be a Nemzetiben az első szobát, melyen tisztán dekoratív szempontok is érvényesültek. Tulajdonképpen Egressy iskolájából jött. Elméletben mindenben megegyezett a nagy tragikussal. Tévedés azonban azt hinni, hogy ez éneklő, álpáthoszos modort jelentett. Erről szó sem volt, természetesen beszéltek már korábban is jó művészeink, köztük elsősorban Szigeti, Tóth és Szerdahelyi, akik már a hatvanas években szakítottak a német iskolával. Már akkor is csak a rossz színészek ordítottak.

— A francia színművek izlését Párisból hozta magával. Tévedés, hogy a Burgszínház és Laube tanítványa lett volna. Könnyed társalgási hangot honosított meg, a színészek nem húztak alá, nem éltek

a néhol még ma is divatos módszerrel: „No, most tréfát mondok.“ *Halmi, Náday, Ujházy, Vizvári, Prielle* Kornélia és *Csillag Teréz* olyan európai vígjáték-együttest adott, melynek alig volt párja. Náday egyszer meghívatta magát a Nemzeti Kaszinóba. Látni akarta, hogyan mozognak az előkelő társaságban. Náday mindent megfigyelt s mikor *Károlyi Pista* megkérdezte tőle, mit tapasztalt, csodálkozva válaszolta neki: „*Nem értem az embereket, mind olyan egyformán mozognak.*“ Károlyi erre megjegyezte: „*Ez természetes, valamennyien Önt utánozzák.*“ Ez a jelenet fogalmat adhat Nádayék választékosságáról. Usakugyan másolták őket. Egyszer az az ötlete támadt Nádaynak, hogy mellényétől láncot vezet nadrágszébéhez s ezen tartja kulcsait. Néhány hét alatt a társaság legtöbb tagja ilyen láncot hordott.

— Óriási tekintélye volt akkor a Nemzetinek. Laube, a Burgszínház kiváló igazgatója, aki sokszor megfordult társulatával Budapesten, csakhamar így bucsuzott Paulaytól: „Auf Nimmerwiedersehen.“ Tudta, hogy felesleges már Budapesten a híres Burgszínház. *Coquelin* végignézte egyik *Moliere*-előadásunkat. Lelkesedve mondta: „*Mi másképp játsszuk Molieret, de a maguk előadása is értéke sőt nagy érték.*“ A Nemzeti Színháznak különleges faji stílusa volt klasszikusokhoz és modernekhez egyformán. Az eredmények mögött természetesen

óriási munka volt. Ennek az erőfeszítésnek titka és lehetősége abban volt, hogy a személyzet vakon hitt mesterében, mindenben alávetette magát rendelkezéseinek. 1894-ben, *Kossuth* Lajossal egy hónapban halt meg Paulay befejezett munka után. Ami köyetkezett, azt önök is tudják.